

EGY SZÍNÉSZ HALÁLÁRA

(Kuna Károly 1957–2026)

Koltai M. Gábor

„Ide kéne valami, tudod? Nem tudom, micsoda, egy ilyen... valami, érted? Mert ez így nem jó, tudod? Nem jó... Éérteed?” Ilyesmiket mondott gyerekesnek tűnő kétségbeeséssel, szinte bocsánatkérően, közben hadonászott és gesztikulált, és húzott befelé a színpadról a Stúdió K kelléktárába. Az arcán olyan mértékű tehetetlenség, nehéz volt róla elhinni, hogy nem játszik, pláne hogy a hangja ilyenkor egészen abszurd módon felcsúszott. „Hiányzik egy... valami... anélkül meg az egész... anélkül meg... Érted?” Miközben magyarázta, a polcok között rohangu, ide-oda járt a tekintete, hasztalan keresve azt a valamit, bármit, ami megsegíti a mondandóját. Karcsi, mire gondolsz, mondd el szavakkal!; de ettől csak a pánik és a bocsánatkérés lett sűrűbb, minden polcot áttúrt, sehol semmi, aztán egyszer csak benézett valami rongy alá, és fölfedezett alatta egy ki tudja, mikori előadásból ott maradt sárga, sípolós gumikacsát. Fölragyogott a tekintete, ahogy megmutatta. „Mondjuk egy ilyen! Gyere!”

Visszarohant a színpadra, Krisztián volt Desmoulins, Karcsi Robespierre. Letette a gumikacsát a színpad Desmoulins-nel átélenes szélére. „Kicsit menjünk vissza, jó?” Oda mentünk vissza, amikor Robespierre az összes kártyáját kitergette már, és könyörög és fenyegetőzik és szerelmet vall és hagyja magát megalázni Desmoulins által, hátha így megmentheti, de hiába minden érv, minden fenyegetés, és akkor még utoljára megpróbálja őt megölelni. Ahogy közeledett hozzá, már abban volt valami különös, torz és kiszolgáltatott, rafináltan gusztustalan vonás; átölelte Kriszt, Krisz pedig ellökte őt, azon a ponton, amikor meg volt beszélve, de Karcsiban ekkor újra feltámadt a pánik, valósággal könyörgött: „De ne a mondat előtt lökj el! Mert az úgy nem jó, tudod...?” Újra visszamentünk, Karcsi újra megpróbálta átölelni, és Krisz ellökte őt a mondat után, és Karcsi rémülettel az arcán elkezdett hátrálni, némán, nincs mit mondani, és addig hátrált, amíg rá nem lépett a gumikacsára. Egy sípolás a tehetetlen csöndben. Honnan jött? Robespierre és Krisz egyszerre ránézett a kacsára. Desmoulins kislának ott felejtett játéka. (Egy külön kört kéne egyszer arról, mit lehet kezdeni a halálosan fontos, de soha színre nem lépő gyerekekkel, hogy valóságos tétét legyenek a színpadon.) Kimondatlan fenyegetés, hogy az apa, az anya, az egész család a guillotine alatt végezheti. Karcsi görnyedten állt a csöndben, aztán kihúzta magát, ki mondta a jelenet utolsó két mondatát (ami így egészen mást, képtelenül súlyosat jelentett), egy agyonbeszélt jelenet után, amiről pontosan megérezte, hogy nem beszéddel kell befejezni, mert már nem maradt mit játszani a végére. Aztán kinézett rám, arcára visszakúszott az a rimámkodó, gyermekien tehetetlen vonás: „Érted...?”

Lovas Dani aznap délután elmondta, hogy a gumikacsa nem Stúdió K-s kellék volt, hanem Karcsi hozta be a színházba, és reggel, amikor azt hitte, senki sem látja, lopva bekészítette a kelléktárban egy rongy alá.

Sokat gondolkodtam azon, miért volt szüksége erre a műsorra, a kapkodó keresgélésre, föltúrni a fél raktárat, eljátszani, hogy helyben születik az ötlet, hogy képtelen szavakkal megfogalmazni, mi hiányzik. Egy részét sejtettem. Mert nehéz szavakkal meggyőzni az okos(kodó) rendezőket. Mert a szavak, az elemzés, az érvek kevesebbet közvetítenek egy próbán, mint a test, a gesztusok, a csend. (Hány színházban épült bele a falakba, hogy addig kell pofázni a próbán rendezőnek és színésznek, mígnem kölcsönös meglepedésre úgy érzik, ezzel el is végezték a feladatot?) És mert Karcsi talán önmagáról is akart közölni, egy összeszokottnak tűnő csapattal ismerkedve, kölcsönös kíváncsiság és tapogatózás közepette – hogy ő így próbál, vagy szeretné, ha így próbálnának, keresgélve, akármilyen tárgy lehet a megoldás... Egy sűrített színház-ideált próbált átadni nekünk. Vagy önmaga mániakusságát, Karcsiságát felstilizálva átnyújtani, mint egy csomagot, ez vagyok, én ilyen vagyok, érted? Tudod? Vagy ellenkezőleg: éppen hogy szemérmes volt, nem akart középkorú színészként kioktatni egy fiatal csapatot, inkább eljátszotta a tehetetlenséget (lehet, hogy a miénket, a mi kapkodó keresgélésünket használta és nagyította fel), külön kis (bohóc)szerepet formálva belőle.

Voltaképp mindent megmutatott. Fogott és beültetett magával szemben a szűk koporsóba, mint egy fürdőkádba, szinte a legelső próbán, összeszorult a térdünk, provokációnak hittük, azt hittük, direkt kényelmetlen helyzetbe akar hozni, holott dehogy, egyszerűen csak nem bírta elviselni az általánosan üldögélő-álldogáló-támaszkodó létezést, kapkodva, könyörögve, mániákusan kereste a konkrétabbat és színházilag különösebbet. Valamit, amit hozott magával... honnan?

Pár hétig próbáltuk kiismerni, megérteni, átlátni ezt a demonstratív alternatív létezést (nem jut eszembe jobb szó), ami egy perc alatt rémült kisgyerekekbe megy át, aztán itt egy abszolút férfi (nem győztünk csodálkozni a fizikai állóképességén, hogy mennyire karbantartott test), egy sármőr a negyvenes évekből, aztán megint gyerek, egy bohóc, egy manó... Aztán rájöttünk, hogy nem kell őt kiismerni (még később rájöttem, hogy senkit sem kell, soha), nem hátsó agendák vannak itt, hanem egy végtelenül szeretetreméltó ember, és ő is szeret minket, másrészt mert ez a folyton vibráló és változó, bohócos „sok”-ság (a bohóc a par excellence szomorú és tragikus lény, mint tudjuk) a színházi mániakusság álarca, maga az örökös kíváncsiság és elégedetlenség, az, ami az egészet (színházat, próbát, életet) táplálja.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ezt az egész keresgélős-kelléktáros műsort még egyszer eljátszotta pár évvel később, a Ványa bácsi próbafolyamata alatt. Ezúttal egy színes magazint rejtett el a polcon (a tanúja voltam, vagy utólag rákérdeztem és bevallotta); Szerebrjakovként kirohant a harmadik felvonásból (valami... érted?... tudod?...), behozta a magazint, letépte róla a borítót (ad hoc, mintha csak most jutott volna eszébe), felragasztotta a falra (önmaga, Szerebrjakov, mint celebritás), és krétával bonyolult útvonalat rajzolt köré, hogyan juthat el a birtokból származó pénz segítségével egy kisebb ház megvásárlásához Mallorcán. Megint csak az elrugaszkodás a dumától, amikor az már kevés. (Mindig.)

Ezt a Ványa bácsit mindössze háromszor játszottuk el, a harmadik előadás után kerékpározott a villamos alá Zsolt. Néhány hónapja Juliska sincs. Képtelenség az egész. Lehet, hogy a halállal szemben kell bohócnak lenni.

Elmentem vért adni, vártam pár napot, amíg az Országos Vérellátó Szolgálat kitelepül a Westendbe. Azt ismételtettem magamban, bármi is történik Karcsival, teszek valamit érte (és a nagybetűs Valami ellen), van dolgom, addig sem kell szembenézni vele. Nem engedték, hogy vért adjak a psoriasisom miatt. Érvetem, vitakoztam – elmagyarázták, miért tilos. Akkor elbőgtem magam kicsit. Az ember nyilván létállapotánál fogva permanens tehetetlen, de erre nem muszáj odanézni, amíg egy aktuális tervet oda lehet kotorni elé. Egy középkorú, szimpatikus nő ült ott, megkérdezte, kinek a részére lett volna. Mondtam a nevét. Papírba se nézett bele, a szemembe nézett, és kapásból azt mondta, „Ó, hát neki rengetegen, rengetegen adtak, nyugodjon meg, minden rendben lesz.” Egészen biztos vagyok benne, hogy a Westendbe kitelepült nő nem tudja fejből, ki hogyan áll a véradásra várók listáján, ellenben lehetett fogalma arról, mit kell azonnal, mély meggyőződésből mondani valakinek, aki úgy ül ott, mint én. Tök jó színész volt egy pillanatra. Vagy tök jó ember. Néha nem kell extra, elegendőek a szavak. Illetve nem hittem el egy percre sem, vagyis mégsem elegendőek. Nem tudom.

Jaj istenem, ég veled.

Jelenetek A Danton-ügy (2010) és Ványa bácsi (2011) előadásaiból, Stúdió K Színház. Fotók: Schiller Kata, Mészáros Csaba, Puskel Csaba, theater.hu